

HOORZITTING GEZONDHEIDSRAAD – COMMISSIE GEWASBESCHERMING & OMWONENDEN

Dinsdag 11 februari 2020

Bijdrage van LTO Nederland

“Lopen omwonenden van landbouwpercelen kans op gezondheidsschade door het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen?”

Over die vraag heeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu in 2011 de Gezondheidsraad om advies gevraagd. **Ook de land- en tuinbouw hecht belang aan dit advies.** Boeren en tuinders voelen zich verantwoordelijk voor een veilige leefomgeving; zij zelf en hun gezinnen maken hier ook deel van uit. Ze moeten er daarom op kunnen vertrouwen dat de middelen die zij gebruiken veilig zijn voor mens en milieu.

De **adviesaanvraag uit 2011** heeft geleid tot een adviesrapport in 2014. Sindsdien:

- zijn diverse onderzoeken uitgevoerd,
- is de wetgeving op gebied van gewasbescherming aangescherpt
- hebben telers flinke stappen gezet in verduurzaming.

We leven nu in **2020** en **opnieuw ligt de vraag voor** “in hoeverre blootstelling van omwonenden aan gewasbeschermingsmiddelen leidt tot gezondheidsrisico’s”. De zorgen van omwonenden die destijds aan de bel trokken zijn onverminderd groot. En betrokken boeren en tuinders hebben meer dan ooit het gevoel kop van jut te zijn in dit dossier.

In het adviseren over de toekomst is het volgens ons belangrijk lering te trekken uit kennis en ervaringen die we de afgelopen jaren hebben opgedaan. Dat is ook precies wat de huidige staatssecretaris vraagt. Hiervoor willen wij **vijf punten** meegeven.

1. We weten al veel.

Zoals gezegd is er de afgelopen jaren het nodige aan onderzoek gedaan op dit dossier. Denk aan het blootstellingsonderzoek, maar ook onderzoek in Europees verband en het Beleidsondersteunend Onderzoeksprogramma Beoordelingsmethoden en technieken.

Het is van belang dat we dit op waarde schatten en niet opnieuw het wiel willen uitvinden. Als voorbeeld: de algemene conclusie uit het blootstellingsonderzoek is:

“Er worden gewasbeschermingsmiddelen aangetroffen in de omgeving van landbouwpercelen, maar de gevonden hoeveelheden liggen ver beneden de veiligheidsmarges voor de toelating van middelen.”

Ter vergelijking: in het eerdere adviesrapport van de Gezondheidsraad staat dat vervolgonderzoek naar gezondheidseffecten zinvol kan zijn *“als de blootstellingsniveaus van één of meerdere gewasbeschermingsmiddelen in de buurt van of boven gezondheidkundige grenswaarden blijken te liggen.”*

Strikt genomen is die aanleiding er dus niet. Dat neemt niet weg dat het RIVM enkele kennishiaten constateert waarvan het goed is dat ze nader bestudeerd worden, zoals de effecten van combinaties van middelen. Kijk daarbij wel naar wat er ook op EU niveau al gebeurt. Risicobeoordeling van stoffen is een Europese aangelegenheid en het meenemen van cumulatieve effecten heeft ook daar de aandacht.

In 2018 zijn de resultaten van een **verkennend gezondheidsonderzoek** onder omwonenden gepubliceerd. Algemeen beeld daaruit was dat

“Mensen die dichtbij landbouwpercelen wonen gemiddeld iets gezonder lijken te zijn dan personen die daar verder vandaan wonen.”

Voor specifieke gewassen en aandoeningen was onduidelijk of er een relatie bestaat of waren de resultaten tegenstrijdig. Deze situaties verdienen nadere aandacht.

Een relatie tussen het gezondheidsonderzoek en blootstellingsonderzoek is in de beeldvorming snel gelegd. We moeten ons echter realiseren dat het gezondheidsonderzoek **geen causaliteiten** met gewasbescherming of andere factoren legt. Als we dat wél willen kunnen moet het onderzoek daarop worden ingericht. Ofwel: de juiste onderzoeksopzet bij de juiste onderzoeksvraag.

In dit perspectief adresseren wij ook de discussie over beroepsziekten in relatie tot gewasbescherming. De betreffende uitzending van Zembla over een vermeende relatie tussen gewasbescherming en Parkinson, riep ook bij **boeren en tuinders** vragen en discussie op. Zij lopen het meeste risico; we stellen daarom voor om bij een eventueel onderzoek hiernaar dan ook te **beginnen bij deze doelgroep**.

2. Het belang van communicatie.

Samenvattend weten we nu veel meer dan in 2011. Dat is te danken aan meerdere onderzoeken die bij elkaar miljoenen euro's publiek geld hebben gekost – elke burger heeft hier dus aan meebetaald. Die onderzoeken hebben op zijn minst een deel van de vragen beantwoord, en hebben geen aanleiding gegeven om in te grijpen. Desondanks lijkt de bezorgdheid te zijn toegenomen.

Hoe is dat mogelijk?

Wij menen dat dit komt doordat te weinig aandacht is voor communicatie, zowel tijdens het onderzoek als bij publicatie van de resultaten. Om een paar voorbeelden te geven:

- Resultaten uit het blootstellingsonderzoek werden nog vóór officiële publicatie gepresenteerd én geïnterpreteerd in de media. Wetenschappelijke integriteit werd daarbij vertroebeld door persoonlijke opvattingen.
- Niet direct betrokken belanghebbenden zoals gemeenten en regionale beleidsmakers worstelen met de vertaalslag naar de praktijk: “wat betekent dit nu voor ons?”. Zij kloppen daarvoor óók bij ons aan, terwijl dat natuurlijk niet de verantwoordelijkheid van de sector is.
- Deelnemers aan onderzoeken ontvangen meetresultaten zonder nadere duiding. Telers worden geconfronteerd met cijfers die zij zelf niet kenden. Dat leidt tot onderlinge spanningen, nog los van de mogelijke consequenties als dergelijke cijfers op social media een eigen leven gaan leiden.

Wij zijn van mening dat het uitvoeren en publiceren van onderzoek zonder goede communicatiestrategie niet bijdraagt aan vertrouwen, maar leidt tot nog meer zorgen en polarisatie. Dat zou niet moeten. Eenduidige communicatie en interpretatie verdienen dan ook expliciet aandacht, ongeacht of er een vervolgonderzoek komt.

3. De land- en tuinbouw staat niet stil.

De land- en tuinbouw werkt hard aan **verduurzaming**. Omdat de maatschappij het vraagt, maar ook omdat ze dat zelf belangrijk vindt. Kijk bijvoorbeeld naar de brede LTO Ambitie Plantgezondheid 2030, de sectorale plannen zoals Vitale Teelt (bloembollen) en het Actieplan Plantgezondheid (akkerbouw), en de acties die daaruit voortkomen. Alleen al via het Topsectoren onderzoek investeren overheid en

bedrijfsleven samen jaarlijks miljoenen in onderzoek naar de ontwikkeling van weerbare teeltsystemen.

Ook op gebied van **emissiebeperking** zijn de afgelopen jaren forse stappen gezet. Waar in het eerdere verkennend gezondheidsonderzoek nog 50% driftreductie langs slootkanten verplicht was, is de wettelijke norm nu 75% volvelds driftreductie. Voor veel gewasbeschermingsmiddelen schrijft het gebruiksvoorschrift nog hogere percentages voor. De opkomst van precisietechnologie gaat hier een verdere impuls aan geven en maakt bovendien niet-chemische alternatieven meer perspectiefvol.

In het adviesrapport uit 2014 werd **naleving** aangemerkt als mogelijke risicofactor. Uit jaarlijkse monitoring van de NVWA blijkt dat de naleving van gewasbeschermingsvoorschriften de afgelopen jaren is verbeterd.

Zo is in de bloembollensector het nalevingspercentage toegenomen van 55% in 2014 tot 89% in 2018.

Desalniettemin blijft naleving voor de sector een aandachtspunt. Mede daarom heeft kennisinstituut Stigas het project “Bescherm bewust” opgestart, met onder meer aandacht voor communicatie, bewustwording en informatieontsluiting voor telers. Alle plantaardige sectoren zijn hierbij betrokken. Verder wordt “veilig gebruik van gewasbeschermingsmiddelen” de komende jaren een standaard onderwerp in verlengingsbijeenkomsten in het kader van de spuitlicentie.

4. Telers vragen handelingsperspectief.

Telers, boeren, kwekers voelen zich **verantwoordelijk** voor hun omgeving. Als ondernemer staan zij voortdurend in interactie met de mensen om hen heen. Zij maken deel uit van de omgeving, zijn zelf omwonende, en komen omwonenden tegen als ze ‘bij de slager staan’. Als er daadwerkelijk sprake is van gezondheidsrisico willen zij daar naar handelen.

Nu al treffen veel telers **voorzorgsmaatregelen** om overlast zoveel mogelijk te voorkomen. Denk aan het niet spuiten bij wind, niet overdag spuiten in de buurt van schoolpleinen of langs veel gebruikte fietsroutes, of het informeren van omwonenden met flyers of app-berichten. In sommige gemeenten zijn hier zelfs in convenanten afspraken over gemaakt tussen partijen.

Als er verdergaande maatregelen nodig zijn om de gezondheid van omwonenden te borgen, dan zijn telers daartoe bereid. Voorwaarde is wel dat **nut en noodzaak** onderbouwd is. Emotie alleen is een slechte raadgever. We zien nu bijvoorbeeld veel discussie over het verplicht stellen van bredere teeltvrije zones. Een dergelijke maatregel heeft een forse impact op het inkomen van de ondernemer terwijl niet bewezen is dat bredere teeltvrije zones bijdragen aan de volksgezondheid. Sterker nog, volgens het RIVM leiden bredere teeltvrije zones niet tot minder blootstelling omdat hieraan andere verspreidingsroutes ten grondslag liggen.

Boeren en tuinders gebruiken gewasbeschermingsmiddelen niet voor hun lol. Als het minder kan, of met milieuvriendelijke middelen, dan doen ze dat graag. Helaas komen **alternatieven** tot nu toe maar mondjesmaat beschikbaar. De Europese Rekenkamer heeft onlangs rapport opgeleverd over hoe landen omgaan met Gewasbescherming. Ook hierin wordt benadrukt dat de druk op middelen alléén niet helpt als de overheid geen alternatieven biedt. In de periferie van de discussie over gewasbescherming en omwonenden zou hier meer aandacht voor moeten zijn.

5. Erkenning van rollen en verantwoordelijkheden.

Tot slot: we hebben in Nederland een **systeem** ingericht om de veiligheid van gebruik van gewasbeschermingsmiddelen te waarborgen. Dat systeem bestaat bij de gratie van een onafhankelijke, deskundige autoriteit. In Nederland is dit het Ctgb, dat internationaal hoog wetenschappelijk aanzien heeft. De risicobeoordeling van stoffen en middelen vindt plaats conform Europese standaarden en richtsnoeren. Die **geharmoniseerde aanpak is belangrijk**, zowel vanuit oogpunt van doelmatigheid als ten behoeve van een gelijk speelveld voor telers in Europa.

Wij zijn er voorstander van dat nieuwe inzichten, waar van toepassing, worden geïntegreerd in de beoordelingssystematiek. Als het beter kan moeten we dat niet nalaten. Waar we voor moeten waken is dat hiermee de integriteit van het systeem an sich in twijfel wordt getrokken, en dat partijen op elkaars stoel gaan zitten.

Nieuwe kennis en inzichten moeten ertoe leiden dat **elke partij zijn rol maximaal kan vervullen**: de nationale overheid bepaalt het beleid, het Ctgb gaat over de toelating van individuele gewasbeschermingsmiddelen, en het RIVM bewaakt de volksgezondheid.

Ondermijning van dit systeem zet *juist* de veiligheid van onze inwoners en landbouwproducten op het spel. De ultieme toets die wij de gezondheidsraad dan ook willen meegeven in het vervullen van haar opdracht is:

“gaat dit advies alle betrokken partijen helpen om hun verantwoordelijkheid nog beter in te vullen?”

Samengevat geven wij de volgende overwegingen mee:

- 1. Sluit aan bij wat we al weten, voorkom dat we in herhaling vallen;**
- 2. Erken het belang van risicocommunicatie;**
- 3. Neem ontwikkelingen in de land- en tuinbouw mee;**
- 4. Geef telers handelingsperspectief;**
- 5. Respecteer en faciliteer ieders rol en verantwoordelijkheid.**

Relevante bronnen

(publicaties van de Gezondheidsraad, RIVM en Ctgb worden bekend verondersteld)

- Sectorale ambities en actieplannen, o.a.:
 - o LTO Nederland: <https://www.lto.nl/wp-content/uploads/2019/09/LTO-ambitieplantgezondheidBROCHURE-Digitaal.pdf>
 - o KAVB en partners: <https://vitalteelt.nl/>
 - o Branche Organisatie Akkerbouw: https://bo-akkerbouw.nl/NL/diensten/Actieplan_Plantgezondheid
- Afspraken emissiereductie t/m 2030 – Pakket van Maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/04/16/pakket-van-maatregelen-emissiereductie-gewasbescherming-open-teelten>
- Rapport EU rekenkamer over implementatie van de Richtlijn voor duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen: https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR20_05/SR_Pesticides_NL.pdf en https://www.eca.europa.eu/Lists/News/NEWS2002_05/INSR_Pesticides_NL.pdf
- Trend normoverschrijdingen van gewasbeschermingsmiddelen in het oppervlaktewater: https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2019-gewasbeschermingsmiddelen-en-de-realisatie-ecologische-kwaliteit-van-oppervlaktewater-2018-3878_0.pdf
- Verantwoording uitspraak over blootstelling i.r.t. teeltvrije zones: <https://www.rtdrenthe.nl/nieuws/146170/Onderzoek-naar-effecten-van-gewasbeschermingsmiddelen-op-gezondheid-is-noodzakelijk>
- Verantwoording uitspraken over betere naleving: <https://www.nvwa.nl/documenten/plant/gewasbescherming/gewasbescherming/publicaties/resultaten-nalevingsmeting-bloembollenteelt-2018>
<https://www.nvwa.nl/documenten/plant/gewasbescherming/gewasbescherming/publicaties/rapport-gewasbescherming-2017>
- Vergroting arbeidsveiligheid: online documentatie nog niet beschikbaar. Referenten:
 - o Stigas project Bescherm Bewust (2020-2021): Peter Tamsma, Stigas
 - o Arbeidsveiligheid in spuitlicentie bijeenkomsten: Antoon de Groot, Bureau Erkenningen

